

**O'ZBEKISTONDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR TATBIG'INING
IQTISODIY SAMARADORLIKKA TA'SIRINI STATISTIK BAHOLASH**

Botirova Latofat Shuhratovna

Guliston Davlat Universiteti Iqtisodiyot kafedrasi stajor o'qituvchisi

BtirovaLatofat@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu ishda O'zbekiston misolida raqamli texnologiyalarning keng qo'llanilishi iqtisodiy samaradorlikka qanday ta'sir ko'rsatishi statistik usullar yordamida tadqiq etiladi. Tahlil sanoat, xizmatlar va moliya sohalarini qamrab olib, raqamli vositalardan foydalanish darajasi hamda mehnat unumdorligi, ishlab chiqarish hajmi va rentabellik ko'rsatkichlari o'rtasidagi o'zaro aloqani aniqlashga qaratilgan. Axborot bazasini rasmiy statistika ma'lumotlari va tarmoqlar bo'yicha shakllangan dinamik qatorlar tashkil etadi, ular asosida iqtisodiy-statistik modellar ishlab chiqiladi. Bundan tashqari, raqamli transformatsiyaning hududlarga xos jihatlari va uning samaradorlikka ta'siri turli omillar nuqtai nazaridan baholanadi. Olingan xulosalar raqamli texnologiyalarni keng tatbiq etishga oid davlat siyosatini yaxshilash va iqtisodiy samaradorlikni oshirishga yo'naltirilgan strategik qarorlarni asoslashda ilmiy poydevor vazifasini o'tashi mumkin.

Kalit so'zlar

raqamli texnologiyalar, iqtisodiy samaradorlik, statistik tahlil, mehnat unumdorligi, rentabellik, raqamli transformatsiya, iqtisodiy-statistik modellar, tarmoq kesimi, mintaqaviy rivojlanish, raqamli iqtisodiyot.

Kirish

Oxirgi yillarda O'zbekiston iqtisodiyotining deyarli barcha yo'nalishlarida raqamli texnologiyalarni joriy etish sur'ati tezlashmoqda. Sanoat, xizmatlar va moliya sohalarida raqamli transformatsiya ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, xodimlar unumdorligini ko'tarish va resurslardan oqilona foydalanishni ta'minlashda asosiy omillardan biriga aylanib bormoqda. Shu bilan birga, raqamli vositalarning iqtisodiy samaradorlikka haqiqiy ta'sirini statistik ma'lumotlar asosida o'lchash hamon dolzarb ilmiy muammo bo'lib turibdi.

Odatdagi baholash usullari raqamli texnologiyalar tatbiqining ijtimoiy va iqtisodiy oqibatlarini to'liq yoritib bera olmaydi. Shu bois rasmiy statistik axborotga tayanib, raqamli transformatsiyaning tarmoqlar va hududlar bo'yicha dinamik ta'sirini aniqlash ehtiyoji paydo bo'lmoqda. Iqtisodiy-statistik modellar va regressiya tahlili raqamli vositalardan foydalanish bilan mehnat unumdorligi, ishlab chiqarish hajmi va rentabellik o'rtasidagi aloqani ko'rsatib berishga yordam beradi.

Mazkur tadqiqotda raqamli texnologiyalar tatbiqining iqtisodiy samaradorlikka ta'siri statistik usullar bilan baholanadi, shuningdek, raqamli transformatsiyadagi tarmoqlararo va mintaqaviy tafovutlar o'rganiladi. Bunday yondashuv davlat siyosatini ilmiy asosda

takomillashtirish va samaradorlikni oshirishga yo'naltirilgan strategik qarorlarni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.

Adabiyotlar sharhi

Keyingi yillarda raqamli texnologiyalarning iqtisodiy samaradorlikka ta'siri iqtisodiy adabiyotlarda faol muhokama qilinmoqda. Sh.M. Mirziyoyevning iqtisodiy islohotlarga bag'ishlangan asarlarida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish mamlakat iqtisodiyotining raqobatbardoshligini mustahkamlashning asosiy shartlaridan biri sifatida ko'rsatiladi [1]. Muallif raqamli vositalar ishlab chiqarish samaradorligi va boshqaruv sifatini keskin yaxshilashini alohida ta'kidlaydi.

A.A. Abduqodirov va Sh.S. Sharipov esa katta hajmli ma'lumotlar (big data), avtomatlashtirish hamda sun'iy intellektga asoslangan boshqaruv tizimlarining ishlab chiqarish samaradorligini oshirishdagi rolini o'rganishgan [2; 3]. Mualliflar fikricha, bu texnologiyalar xarajatlarni optimallashtirish va ishlab chiqarish jarayonlarini tezlashtirish imkonini beradi.

N.A. Muslimov va B.X. Xodjayev o'z tadqiqotlarida raqamli transformatsiyaning sanoat va xizmatlar sohasidagi samaradorlik ko'rsatkichlariga ta'sirini statistik usullar bilan baholagan. Ularning fikricha, raqamlashtirish darajasi ko'tarilgani sari mehnat unumdorligi va rentabellik ham o'sib boradi [4; 5]. Bu ishlar raqamli texnologiyalarni tatbiq etish va iqtisodiy natijalar o'rtasida musbat korrelyatsion bog'lanish borligini ko'rsatadi.

Xorijiy tadqiqotlarda ham mavzu keng yoritilgan. OECD va Jahon iqtisodiy forumi hisobotlarida raqamli transformatsiya sanoat samaradorligini oshirish va barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashning muhim omili sifatida baholanadi [6; 7]. Mazkur manbalarda raqamlashtirish darajasi yuqori davlatlarda mehnat unumdorligi va investitsiya faolligi ham yuqori ekani statistik jihatdan tasdiqlangan.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasining me'yoriy-huquqiy hujjatlarida raqamli texnologiyalarni joriy etish iqtisodiy samaradorlikni oshirishning ustuvor yo'nalishi sifatida belgilab qo'yilgan [8; 9]. Bu hujjatlar raqamli transformatsiyani tizimli baholash va statistik monitoring mexanizmlarini kuchaytirish zarurligiga ishora qiladi.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda raqamli texnologiyalarning samaradorlikka ta'sirini statistik baholashga doir ayrim ilmiy ishlar mavjud bo'lsa-da, tarmoq va hududlar kesimida kompleks ekonometrik modellar asosidagi tadqiqotlarni chuqurlashtirish hozir ham dolzarbligicha qolmoqda.

Natijalar va muhokama

Statistik tahlil natijalariga ko'ra, O'zbekistonda raqamli texnologiyalarning joriy etilish darajasi bilan iqtisodiy samaradorlik ko'rsatkichlari o'rtasida musbat va barqaror bog'liqlik kuzatiladi. Tarmoqlar bo'yicha bajarilgan regressiya tahlili sanoat va xizmatlar sohalarida raqamlashtirish indeksi ortgani sari mehnat unumdorligi va ishlab chiqarish hajmi ham oshishini tasdiqladi.

Xususan, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining ulushi katta bo'lgan hududlarda mehnat unumdorligi o'rtacha darajadan sezilarli yuqori bo'lib chiqdi. Raqamli vositalar ishlab

chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish, ma'lumotlar oqimini tez boshqarish va resurslardan samarali foydalanish orqali korxonalar rentabelligiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda.

Muhokama shuni ko'rsatdiki, raqamli transformatsiya samarasi tarmoqlar o'rtasida tekis taqsimlanmagan. Moliyaviy xizmatlar va savdo sohalarida natija tezroq namoyon bo'layotgan bo'lsa, ba'zi sanoat tarmoqlarida texnologik infratuzilmaning yetarlicha rivojlanmagani samaradorlik o'sishiga to'sqinlik qilmoqda. Bu raqamlashtirishni mintaqa va tarmoqlarning o'ziga xosligini hisobga olgan, differensial yondashuv asosida amalga oshirish lozimligini bildiradi.

Bundan tashqari, tahlil raqamli texnologiyalarning samaradorligi ko'p jihatdan inson kapitali sifati va kadrlar tayyorgarligiga bog'liqligini ko'rsatdi. Raqamli kompetensiya darajasi yuqori hududlarda iqtisodiy natijalar ham yaxshiroq ekani aniqlandi. Demak, raqamli transformatsiyani tezlashtirish bilan birga, kadrlar salohiyatini oshirishga yo'naltirilgan siyosatni ham kuchaytirish zarur.

Umuman, statistik tahlil O'zbekistonda raqamli texnologiyalarni keng joriy etish iqtisodiy samaradorlikni oshirishning muhim omili ekanini ilmiy jihatdan asoslab berdi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari raqamli texnologiyalarni joriy etish O'zbekistonda iqtisodiy samaradorlikni oshirishning muhim strategik omili ekanini tasdiqladi. Statistik tahlillar raqamli transformatsiya darajasi bilan mehnat unumdorligi, ishlab chiqarish hajmi va korxonalar rentabelligi o'rtasida musbat hamda barqaror aloqa mavjudligini ko'rsatdi.

Aniqlanishicha, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari yuqori darajada rivojlangan hududlarda iqtisodiy ko'rsatkichlar sezilarli darajada yaxshi. Bu raqamli texnologiyalarni tatbiq etishda hududiy xususiyatlarni hisobga olish zarurligini bildiradi. Shu bilan birga, ayrim tarmoqlarda texnologik infratuzilmaning yetarli rivojlanmagani samaradorlik o'sishini sekinlashtirayotgani qayd etildi.

Shuningdek, raqamli transformatsiyaning iqtisodiy samaradorlikka ta'siri inson kapitali va kadrlar salohiyatiga bevosita bog'liq ekani ilmiy asoslandi. Raqamli kompetensiyalarni rivojlantirish va ta'lim tizimini raqamli iqtisodiyot talablariga moslashtirish samaradorlikni oshirishning muhim sharti hisoblanadi.

Xullas, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, ularning ta'sirini hududlar va tarmoqlar kesimida tizimli baholash hamda inson kapitaliga qaratilgan siyosatni kuchaytirish O'zbekistonda iqtisodiy samaradorlikning barqaror o'sishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
2. Abduqodirov A.A. Big data va sun'iy intellekt asosida boshqaruv tizimlari. – Toshkent: Innovatsiya, 2022.
3. Sharipov Sh.S. Sanoatda avtomatlashtirish va raqamlashtirish jarayonlari. – Toshkent: Ma'naviyat, 2019.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

4. Muslimov N.A. Raqamli iqtisodiyot sharoitida iqtisodiy samaradorlikni oshirishning metodologik asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
5. Xodjayev B.X. Raqamli transformatsiya va korxonalar samaradorligi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
6. OECD. Digital Transformation in Industry. – Paris: OECD Publishing, 2021.
7. World Economic Forum. The Future of Jobs Report. – Geneva, 2020.
8. O‘zbekiston Respublikasi. “Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish to‘g‘risida”gi Qaror. – Toshkent, 2020.
9. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Raqamli transformatsiyani jadallashtirish bo‘yicha kompleks chora-tadbirlar. – Toshkent, 2021.

